

PILASTRES I COLUMNES PERFORADES MENORQUINES

Ferran Lagarda i Mata

Talaió de Dalt.

*Son Ca'llar (Ciutadella).
Casa vora la porta de la muralla*

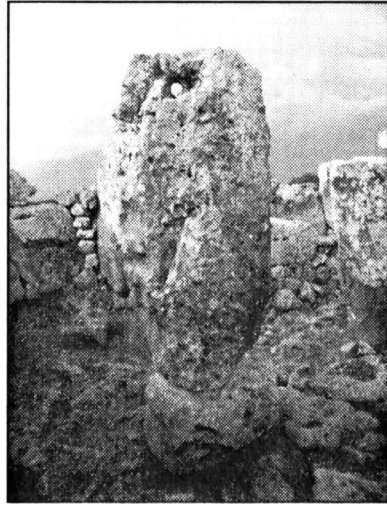
Des dels inicis de l'arqueologia moderna, l'arquitectura prehistòrica i protohistòrica (l'anomenem pretalaiòtica i talaiòtica o la situem a l'Edat del Bronze i principis de la del Ferro) de Mallorca i Menorca ha estat titllada de "ciclòpia". Aquest qualificatiu, que no té en exclusiva, car el veiem emprat, des d'antic (de fet, des de la Grècia arcaica mateix), en altres construccions corresponents a cultures i èpoques llunyanes diferents, com, per exemple, les muralles de Tarragona, prové, com és obvi, de la paraula "ciclop", utilitzada per Homer a l'Odissea per descriure els individus d'un poble caníbal de gegants d'un sol ull. Dit d'una altra manera, "ciclop" seria un sinònim de "gegant", en el ben entès que les edificacions esmentades van ésser aixecades, generalment, amb grans pedres, o bé de "construït per gegants", ja que només una raça així podria haver aixecat tan enormes blocs.

Ara bé, en les nostres anuals visites als monuments "ciclopis" de l'illa de Menorca, hem vingut observant la presència de pilastres i columnes (de vegades potser només simples lloses) de l'anomenat tipus "mediterrani", és a dir, més

estretes pel seu extrem inferior que pel superior, el qual presenten arrodonit, trapezoïdal o fins i tot amb una mena de coll sense cap, que fan gala d'un forat, com un únic ull, gairebé diríem que perfectament circular i sovint força ben centrat, a la part alta (l'ampla) de les mateixes, i diem alta perquè en la major part dels casos els blocs es mantenen dempeus, clavats al terra o en equilibri precari sobre una altra pedra, pel seu extrem més estret.

*Biniparratxet Petit (Sant Lluís).
Casa de l'aparcament de l'aeroport.*

*Torre d'en Gaunés (Alaior).
Columna del recinte de la taula.*

Són com “enormes” agulles de cosir de pedra que formen part de cases talaiòtiques, de recintes de taula o es troben aïllades, encara que en aquest darrer cas potser ho estan per la desaparició de la resta de l'edifici.

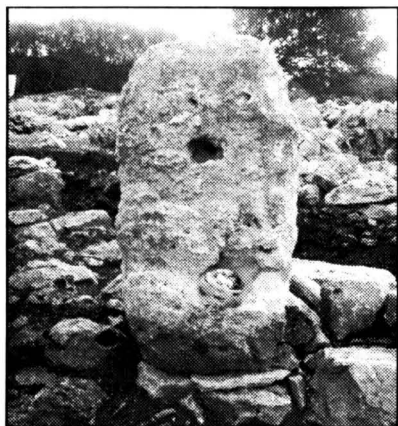
Bé, potser exagerem. De fet, com ja hem indicat, la seva forma presenta subtils diferències. També la seva grandària; les hi ha més altes que una persona adulta i d'altres d'alçades inferiors. Però totes presenten un forat semblant a dalt de tot, més o menys centrat respecte de les arestes laterals i travessant la pedra de banda a banda (la qual cosa no impedeix que en ocasions en trobem algun altre de menor diàmetre més o menys a prop). Tampoc és espúria la comparació que acabem de fer amb la figura humana, car, malgrat l'absència d'extremitats, tant inferiors com superiors, sempre ens han fet sentir com davant d'una representació

antropomòrfica estilitzada, amb “l’ull” a l’alçada que correspon. Som, doncs, davant d’autèntics “gegants d’un sol ull”, malgrat que probablement no guardin cap relació amb els mitològics ciclops que ens han servit per introduir-les.

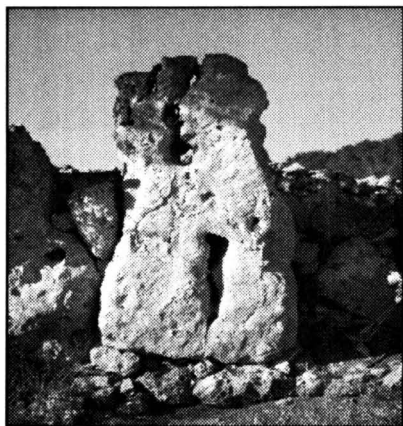
Ràpidament, però, se’ns presenten dubtes sobre la intencionalitat d’aquestes formes. Si passegem, sobretot, vora el mar per l’illa, sovint veurem roques maltractades per l’aigua salada i la sorra aixecada pel vent, especialment per la tramuntana. Pedres més o menys desgastades amb clots i clotets per tota la seva superfície producte d’una erosió constant provocada pels elements esmentats.

Per tant, cabria la possibilitat de trobar-nos davant lloses arrancades o recollides més o menys vora l’aigua (a l’interior també podríem trobar-ne) que ja presentaven el forat que ens ha cridat l’atenció en el moment de ser treballades. D’altra banda, veiem també peus de taula (com el de Binimaimut) i blocs de construccions diverses (per exemple, a Torre d’en Gaumés) amb més d’un forat, disposats aquests, almenys a simple vista, de qualsevol manera.

En qualsevol cas, però, el cert és que hi ha lloses (també estructures polilítriques) tipus columna o pilastra (exemples o formant part d’una façana) amb un forat que travessa la pedra de costat a costat, circular, més o menys centrat i en una determinada posició, que sembla mostrar-nos alguna mena d’intencionalitat (d’elecció i de tallat de la pedra al voltant del buit, com a mínim). Aquest “ull” ciclopi, presenta, a més, aquesta característica poc habitual, la de travessar la pedra, ja fos aquesta escollida per aquesta circumstància ja fos acabada

Torre d'en Gaumés (Alaior). Casa recentment excavada. Pilastra boca avall?

Son Catlar (Ciutadella). Muralla. El forat és molt malnès.

culminant la comunicació entre ambdues cares de manera artificial, com sembla indicar el fet que els forats son, com dèiem, sovint ben circulars i polits.

Queda, finalment, la qüestió de la grandària. Malgrat que sens dubte trobaríem clots excavats per sorra i aigua del diàmetre dels forats que ens ocupen, i preocupen, on, de vegades, hi cabria fins i tot el cap d'una persona, sens dubte, també, serien els menys i pocs cops estarien aïllats o, com a mínim, tan separats, la qual cosa sembla indicar-nos, un cop més, alguna mena d'artificiositat.

Així doncs, ja fossin escollides per la singularitat del forat, fossin treballades perquè aquest forat estigués perfectament centrat y travessés la pedra o sigui aquest ull completament artificial, ens trobem amb una mena de lloses, relacionades amb construccions talaiòtiques, que presenten una forma i un element únic que les caracteritza. A la qual cosa podríem afegir una certa singularitat, car, habitualment, i de moment almenys, només n'hem vist una a cada edifici (com tot, segurament hi trobaríem excepcions).

I aquí ens quedem de moment. No els podem donar encara un sentit, una relació, ni amb d'altres elements de la mateixa cultura talaiòtica ni amb els d'altres cultures que hagin pogut influir amb la seva presència (potser tingueren una utilitat arqueoastronòmica?). Remarcar només, si de cas, l'esmentat aspecte antropomòrfic estilitzat d'aquests pilars que ens ve ràpidament a la ment només observar-ne alguns d'ells, com el de Talatí de Dalt (Maó) i el de la casa (excavada fa anys) vora la porta de la muralla de Son Catlar (Ciutadella).

*Torre d'en Gaiuà (Alaior).
Molts forats (però només un de circular).*